

УДК 75.071.1(477)«19»

Ярослав **Кравченко**

професор кафедри історії і теорії
мистецтва Львівської національної
академії мистецтв

Юхим Михайлів і Охрім Кравченко: точки дотику життєвого та творчого шляху

Анотація. Проаналізовано життєві шляхи українського художника-символіста Юхима Михайліва та майбутнього художника-бойчукіста Охріма Кравченка, селянського хлопця з Київщини, що прибув на навчання за рознарядкою комнезаму, які перетнулися в Київській художньо-індустріальній промисловій школі восени 1921 р. На основі нотаток із «Життєпису» О. Кравченка коротко висвітлено педагогічну діяльність Ю. Михайліва в Київській художньо-індустріальній промисловій школі. Представлено також період розвитку художньо-індустріальної школи, коли її директором був призначений Ю. Михайлів, який добре володів технікою олійного малярства, акварелі та пастелі.

Ключові слова: художник-символіст, художник-бойчукіст, Київська художньо-індустріальна школа.

Життєві шляхи українського художника-символіста Юхима Михайліва (1885 – 1935) та майбутнього художника-бойчукіста Охріма Кравченка (1903 – 1985), селянського хлопця з Київщини, що прибув на навчання за рознарядкою комнезаму, перетнулися в Київській художньо-індустріальній промисловій школі восени 1921 р. Навчальний заклад розташовувався тоді на Сінному майдані (нині Львівська площа), а пізніше, перейменований у технікум, був переведений на Гоголівську вулицю. Викладачами там були Костянтин Єлева (рисунок), Михайло Козик (клеєва техніка, композиція орнаменту), Софія Налепінська-Бойчук (графічне мистецтво). На посаду директора школи було призначено Юхи-

ма Михайліва, що добре володів технікою олійного малярства, акварелі та пастелі.

Як згадував художник Михайло Дмитренко [1, с. 160-164], що теж навчався у ті роки в художньо-промисловій школі: «Мистець Михайлів, будучи сам добрим акварелістом, знав досконало, як послідовно вести складні процеси роботи, вмів передати їх кожному зокрема. Маючи дар педагога, він, незважаючи на кількість учнів у класі, підходив до кожного індивідуально, тобто не ігнорував ініціативи молодого адепта мистецтва, а старався розвивати його властивості, скеровуючи так, щоб ввести його у вимагану свою систему. На виклади до класу приходив завжди заздалегідь приготованим, а маючи власну чудову збірку зразків народної творчості (тканини, кераміки, старого козацького скла), зі смаком укладав мертву природу в майстерні, як академічне завдання, полонив учнів і вони з насолодою приступали до праці. Пояснення робив у стислій формі, але вичерпно і зрозуміло. По роботі часто велася бесіда навколого зробленого. Такі обговорення приносили багато користи, і поступ у роботі студентів був помітний» [2, с. 68-69].

Проявлені здібності в акварельних завданнях, техніку якої О. Кравченко опанував ще на заняттях у Генріха Гейне, що провадив робітничо-селянську художню студію у Білій Церкві, привернули увагу Ю. Михайліва, з яким у студента виникли дружні та довірливі стосунки.

Оповідючи про ті роки, О. Кравченко згадував, який нелегкий то був час, коли доводилось і вчитись, і працювати, щоби заробити кілька карбованців (тоді їх називали «мільйонами») на харчування та дрова, аби обігріти невеличке помешкання (взимку були дні, коли в кімнаті замерзала вода), яке молодий художник разом з товаришами винаймав у гуртожитку на Тарасівській, 17. Одягалися хто в що міг – свитина чи кожушина, шинеля чи френч. І харчів не завжди можна було купити – треба було якось добиратися додому, щоби привезти зі села хліба, цибулі, шматочок сала. Від того часу збереглася невеличка робота, мальована олійними фарбами на дощині, – «Хата, в якій я народився» (1922). «І не відалося тоді дев'ятнадцятилітньому хлопчині, що ця невеличка, чи не перша творча робота, як пам'ять про рідну оселю, буде супроводжувати у всіх блуканнях його життя...» [3, с. 18-19].

У рукописному «Життєписі», що зберігається в архіві автора, читаємо: «Деякий час прийшлося мешкати у Ю. Михайліва і по-

знайомитися з його сім'єю. Дружина його була росіянка на прізвище Нікітіна, з ними жили її сестра і брат – Костя. Всі розмовляли українською мовою. Показувала мені жінка Михайліва (Ганна. – авт.) його листи, що він писав до неї з фронту в першу світову війну на українській мові. Взагалі вся сім'я були свідомі українці. Мали вони сина, але дуже хворав на коклюш. Чи вижив він чи помер, не знаю» [4, с. 6а].

Підтвердження останнім реченням знаходимо в спогадах Ганни Михайлової (1890 – 1979): «(1 липня) 1924 року помер від «блискавичного» дифтериту наш єдиний син Юрасик. Це убивчо вплинуло на нас обох. Юхим Спиридонович довгий час не міг підійти до мольберта. Через півроку почав знову творити. Його перші картини – «Гільйотина», а тоді «Путь, его же не перейдеши», були дуже похмурі» [2, с. 91].

У альбомі-монографії «Юхим Михайлів», виданій у Нью-Йорку 1988 р. за редакцією Ю. Чапленка, окрім мистецтвознавчої статті Т. Болта, спогадів Г. Михайлової, М. Дмитренка, Г. Майфета та інших, повного каталогу творів та їх репродукцій, надibuємо на цікаву архівну світлину, на якій зображено групу учнів і викладачів художньо-промислової школи 1924 р. [2, с. 93]. Ідентифіковані – директор школи Юхим Михайлів, брат дружини Костя та сестра дружини Льоля, які, певно, теж були учнями школи. Серед цієї групи автором вдалося виявити й ідентифікувати Охріма Кравченка – другий ряд, четвертий зліва (іл. 1).

Того самого року, завершивши навчання в технікумі, О. Кравченко вступає на малярський факультет реорганізованого Київського художнього інституту в групу професора Михайла Бойчука. А Ю. Михайлів, поволі перемагаючи пригнічення, продовжує, головуючи у київській філії АХЧУ (Асоціація художників Червоної України), провадити малярську та мистецтвознавчу діяльність.

Після закінчення Київського художнього інституту О. Кравченко несподівано був заарештований і «за систематичну антирадянську діяльність і спробу створення терористичної організації» засуджений на три роки «освоєння північного краю» до м. Котласа, де розписує клуб залізничників, пише транспаранти та малює портретів «вождів». Збереглися і творчі роботи того часу. Восени 1933 року повернувся із забороною жити в Києві. Почалися роки поневірянь – Коростень, Біла Церква, Чернігів [3, с. 43].

Ю. Михайліва «першого лютого 1928 року призначено керую-

чим Полтавськими політехнічними курсами інструкторів кустарної промисловості, що згодом перетворилися на Технікум кустарної промисловості», але після самогубства М. Скрипника 1933 р. «в пресі все з більшою настирливістю, все частіше й частіше з'являються неприхильні, ворожі виступи проти художника та його творчості» [5, с. 501].

Зі спогадів Ганни Михайлової: «4-го травня 1934-го року Юхима Спиридоновича не було вдома, коли прийшов НКВДист і заявив мені, що він хоче бачити пашпорт Юхима Спиридоновича. Я паспорта не знайшла, бо він мав його з собою. НКВДист наказав Михайлову прийти до НКВД. На другий день, прийшовши з цього «чистіліща», Юхим Спиридонович спокійно сказав пошепки: «Пришивають діло». Викликали ще раз. Його слідчий, на прізвище Спіноза, пред'явив Юхиму Спиридоновичу обвинувачення: «Тайну організацію збройного повстання»!!!! Це було настільки абсурдно, що Юхим Спиридонович онімів. Слідчий дає йому підписатися, що він зізнається у цій вині, але Юхим Спиридонович відмовився! Тоді слідчий: Ви розумієте, что ваше признание мне нужно как воздух». Михайлів: «Я не винен». Слідчий: «Ну харашо! Давайте паспорт і отправляйтесь в Котлас, 6-го Мая что б Вы оставілі Київ!». В канцелярії Юхимові Спиридоновичу видали посвідку про застланнє до Котласу – Північний край – і «направленіє». Ще два дні Юхим Спиридонович виклопотав у прокурора, щоб полагодити свої справи і виїхав 8-го травня 1934 року» [2, с. 97-98]. (Добровільно-примусово!!!! – авт.).

У «Життєписі» О. Кравченка знаходимо цьому підтвердження: «Зустрів я в Києві художника Ю. Михайліва, це було вліті, питає він мене, «Що з себе уявляє Котлас», я йому розповів, показує він мені повідомлення з ГПУ, щоб на протязі трьох днів виїхав на північ в м. Котлас. І так він поїхав, захворів він на тиф і там помер» [4, с. 11а].

«... Це був останній день, останній раз вкупі. Після того ми вже не бачились», – підсумовує Ганна Михайлова, – «Йому було дозволено вільно їхати, вільно жити і, навіть, працювати – і це «організаторові збройного повстання»! Більшого абсурду не могли вигадати! Концтабори були переповнені, на Півночі не було культурних робітників і вирішили скомбінувати: дати Півночі видатного художника і позбавитися в Києві націоналіста» [2, с. 98].

Прибувши до Котласа, Ю. Михайлів знайшов роботу декорато-

ра в Робітничому клубі, винайняв кімнату «в родині робітника» й що тижня мусів з'являтися до дільничого міліціонера. Невдовзі захворів на малярію – пропасниця все гірше впливала на виразку шлунку. Дружині не дозволили «через паспортні формальності» приїхати до хворого чоловіка. Хвороба прогресувала. 15 липня 1935 р. самотній художник «тихо помер».

А Охріма Кравченка в лютому 1935 р. повторно арештували й після п'ятнадцяти місяців слідства вислали з України на Урал.

Після заслання Ю. Михайліва «більшість знайомих від нас відцуралися». Восени 1943 р., разом з відступаючими німецькими військами Ганна Михайлова разом з дочкою Танею та сестрою Льолею, зібравши картини чоловіка та віолончель дочки, виїжджає до Львова. Наступна евакуація до Криниці, Гунтрамсдорфа, Броннена, Гоггінгена, Авґсбурга. У травні 1949 р. «картини мандрують з нами через океан до Америки». Як висловились Ганна Михайлова 1975 р.: «... я відчуваю, що я дійсно виконала останнє прохання мого чоловіка, Юхима Спиридоновича Михайлова: «Збережи мою сонату Синьо-синьо голубу» [2, с. 113].

Повернувшись із заслання та переживши в Кривому Розі та Києві німецьку окупацію, О. Кравченко восени 1946 р. переїздить до Львова, де й минають його наступні майже сорок років напруженої трудової та творчої діяльності. Діяльності, у якій за все життя ні на мить не поступився принципами й традиціями школи М. Бойчука, зумівши зберегти їх, розвинути й творчо переосмислити, донести від середини двадцятих до середини вісімдесятих років ХХ ст.

І якщо в мистецтві бойчукіст Охрім Кравченко зумів назавжди зберегти молодечий запал і свіжість, якщо виробив у собі міцну волю, навчився обороняти свої принципи і взагалі уміти відстояти себе, то заклалося це саме в нелегкі й водночас незабутні «роки навчання в Київському художньо-індустріальному технікумі» [3, с. 19].

1. Стельмашук Г. Українські митці в світі. Матеріали до історії українського мистецтва ХХ століття / Г. Стельмашук. – Львів : Апіорі, 2013. – 520 с. : іл.
2. Юхим Михайлів. Його життя і творчість. 1885 – 1935 / [за ред. Ю. Чаплєнка]. – New-York – London – Paris – Toronto: Видавничий фонд Владики Мстислава, 1988. – 233 с. : іл.

3. **Кравченко Я.** Школа Михайла Бойчука. Охрім Кравченко. Художник і час / Я. Кравченко. – Львів – Київ : Оранта, 2005. – 311 с. : іл.
4. Охрім Кравченко. Життєпис. Рукопис. Львів, 1975 – 1984. – 26 с. – Архів автора.
5. П'ядик Ю. «...І взяв з собою кошик мрій» / Ю. П'ядик // Наука і культура. Україна. – 1989. – Вип. 23. – С. 496-501.

ANNOTATION

Yaroslav Kravchenko. Yuhym Michayliv and Ohrim Kravchenko: common ground life and career. Analyzed life by Ukrainian artist symbolist Efim Myhayliva and future artist boychukisty Ohrid Kravchenko peasant boy from the Kiev region, who came to study quota Komnezam who crossed the Kyiv artistic and industrial Industrial School in autumn 1921 on the basis of notes of "biographies" Alexander Kravchenko brief teaching career highlights Yu Myhayliva in industrial Kiev Art industrial school. Presented as a period of artistic and industrial school when she was appointed Director J. Michael, who had a good technique of oil painting, watercolor and pastel.

Keywords: symbolist painter, artist boychukisty, Kyiv Art and Industrial School.

АННОТАЦИЯ

Ярослав Кравченко. Юхим Михайлов и Охрим Кравченко: точки соприкосновения жизненного и творческого пути. Проанализированы жизненные пути украинского художника-символиста Ефима Михайлову и будущего художника-бойчукиста Охрима Кравченко, крестьянского парня из Киевщины, прибывший на обучение по разрядке комбеда которые пересеклись в Киевской художественно-индустриальной промышленной школе осенью 1921 На основе заметок из «Жизнеописания» А. Кравченко коротко освещены педагогическую деятельность Ю. Михайлову в Киевской художественно-индустриальной промышленной школе. Представлены также период развития художественно-промышленной школы, когда ее директором был назначен Ю. Михайлов, который хорошо владел техникой масляной живописи, акварели и пастели.

Ключевые слова: художник-символист, художник-бойчукистов, Киевская художественно-промышленная школа.

Групове фото учнів і керівництва Першої Київської художньо-промислової школи, 1924 р.
Учень Школи – Охрім Кравченко (другий ряд, четвертий зліва); Юхим Михайлів, директор
школи (другий ряд, п'ятий справа в сорочці з широкими рукавами); брат його дружини,
Костя (другий ряд, третій справа); сестра дружини, Льоля (внизу, третя зліва).

Ідентифіковав – Я.О. Кравченко

О. Кравченко.
Студент КХІ, 1925 р.

О. Кравченко.
Котлас, 5 червня 1931 р.

Ю. Михайлів.
Полтава, 1928 р.

Ю. Михайлів.
Портрет дружини, 1915 р.

Ю. Михайлів.
Моя кімната в Котласі.

Ю. Михайлів.
Сум Ярославни.

О. Кравченко.
Безпритульні. Шпана. 1932 р.

О. Кравченко.
Хата мого дитинства, 1922 р.